

Naturbegraven en natuurbeheer op Naturbegraafplaats Heidepol te Arnhem

**Werkprotocol beheer en gebruik conform de
Wet Naturbescherming**

I. Hille Ris Lambers
E.J.F. de Boer

Bureau Waardenburg bv
Ecologie & landschap

Postbus 365 4100 AJ Culemborg
Telefoon 0345 51 27 10, Fax 0345 51 98 49
E-mail info@buwa.nl www.buwa.nl

Naturbegraven en natuurbeheer op Naturbegraaflaats Heidepol te Arnhem

Werkprotocol beheer en gebruik conform de Wet Naturbeschermin

drs. ing. I. Hille Ris Lambers, ir. E.J.F. de Boer

Status uitgave: eindversie

Rapportnummer: 18-0028
Projectnummer: 17-0553
Datum uitgave: april 2018
Foto's omslag: Bureau Waardenburg bv
Projectleider: ir. E.J.F. de Boer
Naam en adres opdrachtgever: Naturbegraven Nederland
Koningsweg 2, 5211 BL, 's-Hertogenbosch
Referentie opdrachtgever: opdracht per mail dd. 16 januari 2018
Akkoord voor uitgave: drs. D. Emond
Paraaf:

Graag citeren als: Hille Ris Lambers, I., & E.J.F. de Boer 2018. Naturbegraven en natuurbeheer op Naturbegraaflaats Heidepol te Arnhem, Werkprotocol beheer en gebruik conform de Wet Naturbeschermin. Bureau Waardenburg Rapportnr. 18-0028 Bureau Waardenburg, Culemborg.

Trefwoorden: naturbegraaflaats, naturbegraven, ecologisch werkprotocol, natuurbeheer, Heidepol.

Bureau Waardenburg bv is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van Bureau Waardenburg bv. Opdrachtgever hierboven aangegeven vrijwaart Bureau Waardenburg bv voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

© Bureau Waardenburg bv / Naturbegraven Nederland

Dit rapport is vervaardigd op verzoek van opdrachtgever en is zijn eigendom. Niets uit dit rapport mag worden vervaelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, digitale kopie of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever hierboven aangegeven en Bureau Waardenburg bv, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

Het kwaliteitsmanagementsysteem van Bureau Waardenburg bv is door CERTIKED gecertificeerd overeenkomstig ISO 9001:2008.

Bureau Waardenburg bv
Onderzoek en advies voor ecologie en landschap

Postbus 365 4100 AJ Culemborg
Telefoon 0345 51 27 10
info@buwa.nl www.buwa.nl

Voorwoord

Voor het natuurbegraven op en het beheren van natuurbegraafplaats Heidepol aan de Harderwijkerweg ten noordwesten van Arnhem wordt waar mogelijk gewerkt aan de hand van bestaande gedragscodes voor natuurbeheer. Aanvullend daarop is ook een werkprotocol benodigd.

Onderhavig rapport voorziet hierin en beschrijft hoe rekening gehouden wordt met (mogelijk) aanwezige beschermde en bijzondere natuurwaarden.

Verantwoording

Aan de totstandkoming van dit rapport werkten mee:

drs. ing. I. Hille Ris Lambers   rapportage

ir. E.J.F. de Boer   projectleiding

Zowel Edward als Ingrid is door opleiding, werkervaring en zelfstudie gekwalificeerd voor de door hun uitgevoerde werkzaamheden. Het project is uitgevoerd volgens het kwaliteitshandboek van Bureau Waardenburg. Het kwaliteitsmanagementsysteem van Bureau Waardenburg is ISO gecertificeerd.

Vanuit Natuurbegraven Nederland is de opdracht begeleid door de heer W. Peters. Wij danken hem voor de prettige samenwerking.

Inhoud

Voorwoord	3
1 Reikwijdte.....	7
1.1 Kader en doel	7
1.2 Wettelijk kader begraven.....	8
1.3 Uitgangspunten algemeen.....	9
2 Gebruik: natuurbegraven en ceremonies	14
2.1 Procedure natuurbegraven	14
2.1.1 Locaties	14
2.1.2 Delven van een natuurgraf	14
2.1.3 Beschermingszones natuurwaarden.....	15
2.2 Ceremonie	17
3 Natuurbeheer.....	18
3.1 Algemeen.....	18
3.2 Bosbeheer.....	19
3.3 Beheer van gras-, kruidenvegetaties	20
3.4 Beheer gebouw(en).....	21
3.5 Wegen en paden	22
3.6 Calamiteiten, overig.....	23
4 Literatuur.....	25
Bijlage 1 Kader Wet natuurbescherming	26
Bijlage 2 Waarnemingenformulier Natuurbegraafplaats Heidepol.....	32
Bijlage 3 Calamiteitenformulier.....	34

1 Reikwijdte

1.1 Kader en doel

Voor het gebruik en beheren van de natuurbegraafplaats Heidepol is een werkprotocol aan de orde. Toepassing van het voorliggende werkprotocol waarborgt naast toepassing van bestaande gedragscodes voor natuurbeheer dat het reguliere beheer en het gebruik van de natuurbegraafplaats plaatsvindt conform de vereisten uit de Wet Natuurbescherming (kortweg Wnb). Onderhavig werkprotocol vormt de vervanging van "Protocol Natuurbegraven Natuurbegraafplaats Heidepol" (Thomassen *et al.*, 2012). Vervanging is wenselijk omdat het oude protocol gebaseerd was op de Flora- en faunawet, welke inmiddels is opgegaan in de Wet natuurbeheer.

In de afgelopen jaren heeft monitoring plaatsgevonden binnen het plangebied. In onderhavig werkprotocol zijn de (nieuwe) gegevens over natuurwaarden hieruit opgenomen (Kerkhoven *et al.*, 2015).

Samengevat zijn de volgende beschermde natuurwaarden aanwezig:

- Vogels met jaarrond beschermd nest: het is niet duidelijk of buizerd en sperwer momenteel een nest hebben. In de toekomst zijn nesten zeker mogelijk (§ 3.1 Wnb).
- Algemeen voorkomende broedvogels kunnen tot broeden komen met name in de periode half maart - half augustus (§ 3.1 Wnb).
- Zoogdieren: de volgende soorten komen zeker voor: bosmuis, konijn, mol, veldmuis, vos, wezel. De das en rode eekhoorn zijn gezien op het terrein; in het protocol uit 2012 is aangegeven dat de das in ieder geval op één plaats een burcht heeft. Van eekhoorn zijn geen nestplaatsen bekend. Het is echter zeker niet uit te sluiten dat een eekhoornnest binnen het terrein voorkomt.
- Amfibieën worden in de monitoringsrapporten niet genoemd. In het oude werkprotocol voor gebruik is aangegeven dat de gewone pad voorkomt.
- Reptielen: twee soorten worden genoemd in de monitoringsrapporten: levendbarende hagedis en hazelworm.
- Vleermuizen: er zijn waarnemingen bekend van (foeragerende?) gewone dwergvleermuis, gewone grootoorvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, ruige dwergvleermuis (§ 3.2 Wnb). In het werkprotocol gebruik (2012) wordt daarnaast een paarplaats van de ruige dwergvleermuis genoemd.

Verder geldt de Zorgplicht ten aanzien van:

- (koepelnesten van de) rode bosmier.

Ontwikkeling van natuurwaarden is een belangrijk aspect voor de natuurbegraafplaats. Het beheer en het gebruik is afgestemd op het realiseren van de potenties van het gebied. Indien in de toekomst beschermde planten- en/of andere dan hierboven genoemde beschermde diersoorten worden aangetroffen in het plangebied, worden de omgangsregels aangevuld.

Doel

Het doel van voorliggend werkprotocol is om te voorkomen dat beheer en gebruik van de natuurbegraafplaats direct of indirect leidt tot overtredingen van verbodsbepalingen uit de Wet Natuurbescherming. Voor het beheer en gebruik is dan geen ontheffing van de Wet Natuurbescherming nodig.

Onderhavig rapport is geen beheerplan voor natuurbeheer, maar een handleiding hoe beheer kan worden uitgevoerd zonder overtreding van verbodsbepalingen. Hetzelfde geldt voor het verzorgen van natuurbegravenissen (natuurbegraven) op het terrein.

Wet Natuurbescherming

De volgende beschermingsregimes zijn van toepassing:

- Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn (Wnb § 3.1)
- Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn (Wnb § 3.2)
- Beschermingsregime andere soorten (Wnb § 3.3).

Voor een aantal soorten vallend onder 'Beschermingsregime andere soorten' verleent de provincie Gelderland vrijstelling voor handelingen in het kader van de ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden (Art 3.10 lid 2a).

In Bijlage 1 is een korte uitleg opgenomen van de Wet Natuurbescherming.

1.2 Wettelijk kader begraven

Wet op de Lijkbezorging

In gevolge van artikel 41 van de Wet op de Lijkbezorging is voor het in gebruik nemen van een bijzondere begraafplaats of van een deel daarvan de toestemming van burgemeester en wethouders nodig. Deze toestemming wordt slechts geweigerd, indien niet aan de wettelijke voorschriften is voldaan.

Deze wettelijke voorschriften volgen uit de het Besluit op de Lijkbezorging en dan meer in het bijzonder op basis van paragraaf 4 artikel 5 en 6 van voornoemd besluit:

Paragraaf 4. De inrichting van een graf en de afstand tussen de graven onderling

Artikel 5

1. De afstand tussen de graven onderling bedraagt ten minste dertig centimeter.
2. Boven de kist of het omhulsel bevindt zich een laag grond van ten minste vijfenzestig centimeter.
3. Ten hoogste drie lijken mogen boven elkaar worden begraven, mits boven elke kist of ander omhulsel een laag grond van ten minste dertig centimeter dikte wordt aangebracht, die bij een volgende begraafing niet mag worden geroerd. Ten aanzien van de bovenste kist of het bovenste omhulsel is het tweede lid van toepassing.
4. De graven bevinden zich ten minste dertig centimeter boven het niveau van de gemiddeld hoogste grondwaterstand.
5. Het derde en vierde lid zijn niet van toepassing op bestaande graven.

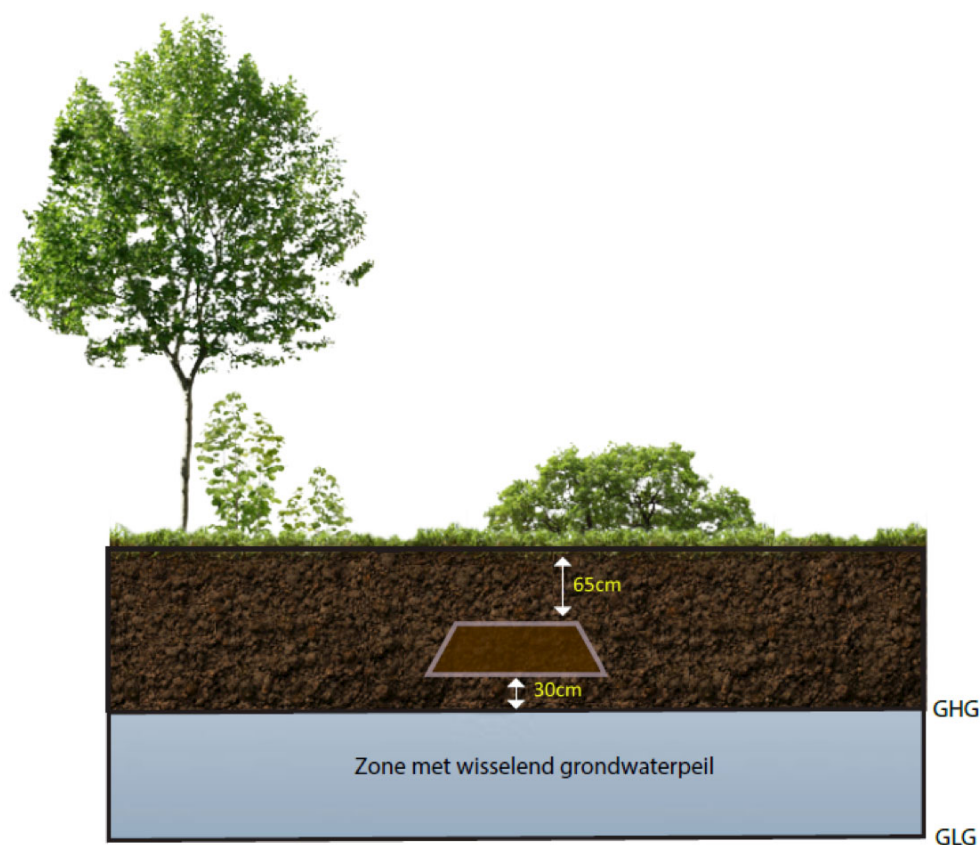
Artikel 6

1. De afstand van een graf tot de erfscheiding van de begraafplaats bedraagt ten minste één meter.

Vertaling van de Wet op de Lijkbezorging naar werkwijze Natuurbegraven

Op een Natuurbegraafplaats van Natuurbegraven Nederland (NBN) zal te allen tijde de van toepassing zijnde wettelijke voorschriften nageleefd worden, zo wordt bij de realisatie rekening gehouden met een minimale piëteitszone van de erfscheiding. De natuurgraven worden op minimaal 30 centimeter afstand van elkaar gesitueerd. Natuurgraven worden exact ingemeten en vastgelegd met GPS. In § 1.3 wordt hier verder op ingegaan.

Voorts is in onderstaande tekening schetsmatig de benodigde ontwateringsdiepte voor natuurbegraven weergegeven waaraan het natuurgraf dient te voldoen.

*Figuur 1. Schematische weergave van de ontwateringsdiepte voor natuurbegraven.
Bron: Natuurbegraven Nederland.*

1.3 Uitgangspunten algemeen

Natuur als uitgangspunt

Voor NBN prevaleert natuur ten allen tijden. Dat houdt bijvoorbeeld in dat als een vogel broedt in de nabijheid van het natuurgraf, dat daar nadrukkelijk rekening mee wordt gehouden door het kwetsbare gedeelte af te zetten. Locaties nabij de dassenburchten (of eventuele nieuwe burchten) zijn niet geschikt als begraafplaats en

zullen daarom niet als begraafplek gebruikt worden. Het ecologisch werkprotocol bepaalt hoe hiermee wordt omgegaan, zodat er geen verstoring en / of schade kan ontstaan aan kwetsbare flora en fauna.

De beheerder kan een maximum stellen aan het aantal personen dat wordt toegelaten bij de ter aarde stelling ter bescherming van aanwezige kwetsbare flora en fauna. Overige nabestaanden / aanwezigen wordt verzocht om op de paden te blijven.

NBN heeft als uitgangspunt de eeuwigdurende grafrust in een natuurgebied. Natuurgraven worden eenmalig geopend en weer gesloten. Er wordt niet 'op elkaar' begraven. Natuurgraven zullen nooit worden geruimd, ook niet nadat alle natuurgraven vergeven zijn. Natuurbegraafplaats Heidepol blijft een natuurgebied. Het beheer en het gebruik zullen dus gericht zijn op het behoud van de bestaande (beschermd) natuurwaarden, toename van biodiversiteit en het ontwikkelen van nieuwe natuur. De natuurwaarden worden gemonitord middels periodiek inventarisatieonderzoek. In Hoofdstuk 2 zijn de uitgangspunten en beperkingen uitgewerkt.

Op de natuurbegraafplaats wordt het natuurbegraven in een kist of wade toegestaan, evenals urnen. Uitstrooien van as is niet toegestaan.

Beheer volgens het beheerplan

Voor het beheer geeft het beheerplan het volgende aan (Van Limpt, 2015):

Algemeen

Het natuurbeheer is er zowel tijdens de gebruiksfase van de natuurbegraafplaats als daarna op gericht de ecologische waarden van het gebied te verhogen en deze waarden beter beleefbaar te maken. Het natuurbeheer op de natuurbegraafplaats bestaat in de eerste 10-15 jaren uit een omvormingsbeheer en gaat uiteindelijk over in een eindbeheer. Er wordt bij het uitvoeren van het natuurbeheer gewerkt aan de hand van een ecologisch werkprotocol, om negatieve effecten op de vegetatie zoveel mogelijk te voorkomen.

Naast het natuurbeheer op de natuurbegraafplaats wordt de toegankelijkheid van de natuurbegraafplaats gewaarborgd door onderhoud van de aanwezige padenstructuur en de veiligheid geborgd door boomveiligheidscontroles en aanvullend snoeien en dunnen van bomen langs paden. Deze vormen van beheer conflicteren niet met beheer dat gericht is op de hieronder beschreven natuurwaarden.

Bos

In de bosgebieden wordt bosvorming door spontane ontwikkeling nagestreefd en worden inheemse soorten bevoordeeld boven uitheemse soorten. Door windworp, het afsterven van bomen en het plaatselijk verwijderen van bomen zullen open plekken ontstaan die gedeeltelijk door spontane verjonging zullen dichtgroeien en gedeeltelijk aan zullen worden ingeplant met inheemse boomsoorten. Dode bomen blijven zo veel mogelijk staan of liggen. De dominantie van Amerikaanse eik in het westelijk bosgebied wordt aangepakt door het aanwijzen van inheemse toekomstbomen en het

verwijderen van exotische concurrenten. Plaatselijke verbraming wordt als natuurlijke vegetatie in lichte bossen getolereerd. Braamstruiken worden verwijderd als middel om een bepaald bosgebied aantrekkelijker te maken voor bezoekers, of als voorbereiding voor een begrafenis. De fijnsparrenopstand in het noordoosten van de natuurbegraafplaats dient als natuurlijke afgrenzing van het gebied. Deze wordt deels verwijderd om plaats te maken voor een gemengd bostype.

Bosrandenbeheer

De overgangen tussen de bossen en open gebieden zullen waar mogelijk door mantel- en zoomvegetaties versterkt worden, ten behoeve van een verhoogde biodiversiteit en verlaagde verzuring en vermessing van de boskernen. Dit wordt enerzijds gedaan door plaatselijk de boomlaag in de rand van het bosperceel te verwijderen en de groei van struiken te stimuleren en anderzijds door het maaieregime aan de randen van de open percelen te extensiveren waardoor de bosrand deels ook in de grazige vegetaties komen te liggen.

Open gebieden

De open gebieden blijven open. Hier wordt gestreefd naar heide- en heischrale vegetaties van de associatie van Struikhei en Stekelbrem en Liggend walstro en Schapegras. Het gehele open gebied, met uitzondering van het noordelijk gelegen afgegraven gedeelte, wordt door maai- en afvoerbeheer open gehouden. Het maaien en afvoeren werkt verschrallend. De variatie in beschikbaarheid van voedingsstoffen in de bodem en de variatie in maai-frequentie en maaitijdstip bepalen welke vegetaties op welke plek zullen groeien. Het flexibele maai-beheer geeft de beheerder de mogelijkheid te variëren in uiterlijk en soortensamenstelling van de open percelen. De centrale open percelen blijven doorkruist met houtsingels. Deze worden laag en struik- en kruidenrijk gehouden zodat ze dichte structuren vormen.

Het afgegraven gedeelte gaat zich ontwikkelen naar een zeer schrale heidevegetatie. Hiervoor dient de bodem minder zuur te worden. Door bekalking en het strooien van heideplagsel wordt de pH verhoogd en worden zaden ingebracht. Door het heideplagsel aan de randen van het perceel in te brengen en het middelste gedeelte open te laten, wordt een gradiënt in zuurtegraad gecreëerd. Hierdoor zullen naar verwachting op microniveau verschillende natuurtypes ontstaan.

Cultuurhistorische elementen

De aanwezige bijzondere cultuurhistorische elementen blijven behouden en worden zichtbaar gemaakt. De berkenlaan wordt waar de uitval te groot is aangevuld met nieuwe exemplaren. De Amerikaanse eikenlaan blijft in zijn huidige staat behouden. In de beukenlaan is extra organische stof, schimmels en mineralen in de grond verwerkt om de gezondheid ervan te blijven garanderen.

Op de kaart van de natuurbegraafplaats (zie bijlage 2) wordt het toekomstbeeld van de natuurbegraafplaats geschetst, waarbij opgemerkt dient te worden dat de gelige kleur van de open percelen duidt op heischrale graslanden. Het is echter niet duidelijk of dit graslandtype precies op deze plek zal komen te liggen. Dit is afhankelijk van de voedselbeschikbaarheid in de bodem.

(Mee) te begraven materialen

- Een te begraven kist moet uit onbehandeld en volledig te vergaan natuurlijk materiaal bestaan. Dit geldt ook wanneer een lichaam in bijvoorbeeld een lijkwade wordt begraven of als er een urn wordt begraven.
- Het meebegraven van persoonlijke materialen die niet vergaan is niet toegestaan.
- Het meebegraven van milieubelastende materialen is verboden.
- Er worden geen grafstenen of andere permanente gedenktekens geplaatst. Het plaatsen van onvergankelijke geschenken door bezoekers op de natuurgraven is in het kader van het natuurlijke karakter van de natuurbegraafplaats niet toegestaan .
- Het leggen van kransen van snijbloemen door bezoekers na de ceremonie, is toegestaan. Binnen twee weken worden deze door de beheerder van het natuurgraf verwijderd en in bewaring gesteld.
- Vergankelijke en dus tijdelijke grafmarkeringen zijn in de vorm van een houten schijf toegestaan. Deze schijf wordt door NBN gefaciliteerd .
- Zie Huisregels Natuurbegraafplaats Heidepol voor nadere details.

Operationele beperkingen en voorwaarden (toolbox)

- Een exemplaar van het voorliggende rapport is (tenminste) digitaal beschikbaar op het kantoor van Natuurbegraafplaats Heidepol.
- Het rapport, of het onderdeel dat nodig is voor het betreffende werk, wordt ter beschikking gesteld aan in te schakelen derden die belast zijn met het beheer van het terrein.
- Uitvoerenden dienen kennis te hebben van het rapport en waar deze te vinden is.
- Bij afwijking van dit werkplan bestaat de kans op het overtreden van de Wet Natuurbescherming. Bij afwijking dient altijd te worden overlegd met een (externe) ter zake kundige (beheerder of ecooloog).
- Controles op de natuurbegraafplaats in het kader van natuurbegraven en beheer worden uitgevoerd door een ter zake kundige (beheerder of ecooloog) of door iemand die vooraf is geïnstrueerd door een ter zake kundige om de bepaalde natuurwaarden te herkennen.
- In sommige situaties kan een externe ter zake kundige¹ worden geraadpleegd. Een ecologisch dossier wordt bijgehouden op het kantoor van Heidepol.
- Waarnemingenformulieren worden ingevuld indien buiten monitoringsonderzoeken waarnemingen van beschermde of bedreigde soorten worden gedaan (zie Bijlage 2). Deze worden aan het ecologisch dossier toegevoegd.
- De wijze van afhandeling en evaluatie van eventuele calamiteiten (zie paragraaf 3.5) worden geregistreerd in het ecologisch dossier.
- Het voorliggende werkprotocol zal periodiek op volledigheid en actualiteit moeten worden gescreend. Indien nodig wordt het werkprotocol geactualiseerd (zie

---

¹ Onder een ter zake kundige wordt door bevoegd gezag verstaan: een persoon die voor de situatie en soorten ten aanzien waarvan hij of zij gevraagd is te adviseren en/of te begeleiden, aantoonbare ervaring en kennis heeft op het gebied van soortspecifieke ecologie. Zie voor nadere voorwaarden de website van bevoegd gezag Wet Natuurbescherming.

paragraaf 1.2). Vooralsnog is elke twee jaar een evaluatiemoment voorzien, tenzij aanleiding bestaat dit eerder uit te voeren.

- De natuurbegraafplaats wordt periodiek gemonitord op aanwezige natuurwaarden. Dit kan initieel jaarlijks zijn en daarna aflopen naar maximaal eenmaal per vijf jaar.

Ter zake kundige externe ecooloog

Indien afstemming met een ter zake kundig ecooloog nodig is kan contact worden opgenomen met:

Bureau Waardenburg

dhr. E.J.F. de Boer

Postbus 365

4100 AJ Culemborg

0345-512710

2 Gebruik: natuurbegraven en ceremonies

2.1 Procedure natuurbegraven

Natuurbegraven Nederland stelt een aantal voorwaarden en beperkingen aan een natuurbegravenis, onder andere gebaseerd op de Wet op de Lijkbezorging (zie § 1.2), vanuit de verplichtingen die voortvloeien uit de Wet Natuurbescherming en het te voeren natuurbeheer ten gunste van de instandhouding en vergroten van de (algemene) natuurwaarden.

Bij natuurbegraven zijn drie punten belangrijk bij de fysieke aanleg van een natuurgraf:

1. de locatie;
2. het delven;
3. beschermde of bedreigde natuurwaarden.

In de onderstaande paragraaf wordt hier stapsgewijs toegelicht welke voorwaarden per onderdeel aan de orde zijn.

2.1.1 Locaties

Bij de selectie van een locatie zijn de volgende uitgangspunten aan de orde:

- Er kan in de nabijheid van bomen worden begraven, mits dit buiten de kwetsbare wortelzone is. Er worden geen bomen gekapt² om een toekomstig natuurgraf te realiseren.
- Struiken of struweel worden ontzien. Zij worden niet voor natuurbegraven verwijderd of (tijdelijk) opzij gezet.
- Er gelden beperkingen voor natuurbegraven in de directe nabijheid van (verblijfplaatsen) van beschermde of ernstig bedreigde soorten (zie paragraaf 2.1.3), waardoor in voorkomende gevallen uitgeweken moet worden naar een andere plek.

Dit betekent dat een locatie altijd vooraf volgens vastgestelde richtlijnen wordt gecontroleerd en beoordeeld op het kunnen gebruiken. Zie hiervoor de hierna volgende paragrafen.

2.1.2 Delven van een natuurgraf

Bij het delven een natuurgraf zijn de volgende uitgangspunten aan de orde:

- Voorafgaand aan het delven van een natuurgraf vindt een controle plaats op aanwezige (verblijfplaatsen³ van) beschermde soorten:
  - o ter plaatse met een zone van 20 meter er omheen,
  - o in het ecologisch dossier (natuurwaardenonderzoek en latere monitoringsverslaglegging van periodieke inventarisatieonderzoek)

---

² Bomen worden alleen gekapt indien nodig voor regulier beheer en onderhoud.

³ zoals vogelnesten, mierenhopen, dassenburchten.

- Bij het aantreffen van nieuwe (verblijfplaatsen van) beschermde soorten wordt de locatie (bij voorkeur digitaal) vastgelegd in het ecologisch dossier. Hiertoe kan het formulier in Bijlage 2 (als hulpmiddel) worden ingevuld.
- Bij het aantreffen van (verblijfplaatsen van) beschermde soorten wordt bepaald door de terreinbeheerder:
  - o of het voorziene natuurgraf kan worden aangelegd zonder maatregelen;
  - o of het voorziene natuurgraf kan worden aangelegd met maatregelen;
  - o of dat moet worden uitgeweken vanwege aanwezige te beschermen natuurwaarden;
  - o indien nodig wordt afgestemd met een ter zake kundige ecooloog.
- Bij het delven van het natuurgraf wordt de onderstaande werkvolgorde aangehouden:
  - o de bestaande paden worden zoveel mogelijk gebruikt voor transport van materieel en materiaal;
  - o de toplaag (humus- en strooisellaag) van de bodem wordt voorzichtig afgeschept: deze laag heeft een dikte van circa 5 tot 15 cm;
  - o de toplaag van de bodem wordt op platen gelegd of elders bewaard. De toplaag blijft maximaal 2 dagen in depot.
  - o de bij delving vrijgekomen grond wordt tijdelijk op platen bewaard;
  - o het natuurgraf wordt afgedekt met beplating (zodat dieren niet per ongeluk in het natuurgraf kunnen vallen);
  - o nadat het lichaam of kist is geplaatst, wordt de tijdelijk opzij gelegde vrijgekomen grond weer in het natuurgraf gebracht (dezelfde dag als de teraardebestelling);
  - o de toplaag wordt weer voorzichtig teruggelegd.
- Indien bij het afscheppen van de toplaag van de bodem een overwinterend amfibie of reptiel wordt aangetroffen, dan wordt deze direct verplaatst naar een vergelijkbare locatie in de nabije omgeving (op minimaal 25 meter afstand) van het te graven natuurgraf.
- Indien bij het afscheppen van de toplaag van de bodem een amfibie of reptiel wordt aangetroffen buiten de overwinteringsperiode, dan zal dit dier zelf een veilig heenkomen zoeken. Indien nodig wordt het dier gevangen en direct verplaatst naar een vergelijkbaar biotoop op minimaal 25 meter afstand.
- Laagtes die kunnen ontstaan na het vergaan van een kist kunnen als dat wenselijk is worden opgevuld volgens de werkwijze van het dichten van een natuurgraf, dus enkel met gebiedseigen materiaal en het terugzetten van de toplaag van de bodem.

2.1.3 Beschermingszones natuurwaarden

Om onbedoelde schade en verstoring van groei- of verblijfplaatsen van beschermde of bedreigde soorten te voorkomen, gelden beschermingszones rond deze aanwezige natuurwaarden. Binnen dergelijke beschermingszones worden geen natuurgraven gedolven. Omdat natuur dynamisch is, kunnen deze groei- en verblijfplaatsen op lange termijn, jaarlijks of zelfs per seizoen wisselen. Periodiek vindt daarom monitoring plaats van aanwezige natuurwaarden.

Kwetsbare situaties (groeiplaatsen en nestplaatsen) worden ten tijde van de ceremonie met lint afgezet of uitgerasterd, zodat geen betreding of verstoring plaatsvindt.

Wettelijk beschermde soorten

- Er geldt een beschermingszone van *vijf meter* bij plantensoorten die beschermd zijn conform § 3.2 Wet Natuurbescherming. Dergelijke soorten komen momenteel niet voor binnen het plangebied.
- Er geldt een beschermingszone van *twee meter* bij koepelnesten van bosmieren. Indien wenselijk kan deze afstand worden vergroot, ter voorkoming van overlast tijdens een ceremonie.
- De gebruiksregels voor het terrein nabij dassenburchten sluiten aan op de vereisten van de meest actuele versie van het Kennisdocument Das (BIJ12, 2017) en het voorliggende protocol. Als basis wordt een beschermingszone van minimaal 20 meter aangehouden vanaf de buitenste pijp van de (bij)burcht.
- Er geldt een beschermingszone van 20 meter voor vogelnesten op de (bos)bodem, gedurende de periode dat dit nest in gebruik is. In de praktijk valt het broedseizoen globaal tussen maart en augustus.
- Er geldt een beschermingszone van 10 meter voor vogelnesten in struweel, gedurende de periode dat dit nest in gebruik is. In de praktijk valt het broedseizoen globaal tussen maart en augustus.
- Er geldt een beschermingszone van 20 meter bij bomen met roofvogelhorsten, gedurende de periode dat het nest in gebruik is. In de praktijk valt het broedseizoen globaal tussen maart en augustus. Hierbij wordt aangesloten op de omgang met nesten zoals beschreven voor de buizerd in Kennisdocument Buizerd (Bij12, 2017). De meest recente uitgave van het Kennisdocument Buizerd vormt een losse bijlage bij onderhavig werkprotocol.
- Verlichting kan versturende effecten hebben op bijvoorbeeld vleermuizen en andere zoogdieren. Indien op het terrein aanvullend op de huidige situatie verlichting noodzakelijk is wordt met een ter zake kundige ecooloog afgestemd op welke wijze dit kan plaatsvinden.

Bedreigde soorten, zonder wettelijk beschermde status

- Er geldt een beschermingszone van twee meter bij eventueel aanwezige plantensoorten een Rode lijst status 'gevoelig' of 'kwetsbaar' hebben.
- Er geldt een beschermingszone van tien meter bij eventueel aanwezige plantensoorten die een Rode lijst status 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd' hebben.

Zorgplicht

De zorgplicht houdt in dat initiatiefnemer in alle redelijkheid maatregelen treft welke voorkomen dat flora en fauna onnodig nadelig effect (vernietiging, verstoring, doden) ondervinden. Maatregelen in dit kader zijn:

- Aanwezige planten en dieren worden voorafgaand aan het delven van een natuurgraf opzij gezet, en eventueel na dichten van het natuurgraf weer teruggeplaatst.

- Plekken waarvan het wenselijk / noodzakelijk is dat deze niet worden betreden bij natuurbegrafenis, worden indien nodig aangeduid / uitgerasterd. Eventuele aanwezige zoogdieren, reptielen en amfibieën worden indien nodig voorafgaand aan een natuurbegrafenis van de plek verwijderd en verplaatst naar een geschikte plek in de nabijheid (Indien nodig op basis van een beschikbare ontheffing).

2.2 Ceremonie

Voor het gedeelte van de ceremonie dat buiten plaatsvindt gelden de volgende uitgangspunten:

- de ceremonie heeft een ingetogen karakter met respect voor de natuurlijke omgeving;
- er vinden geen ceremonies plaats tussen zonsondergang en zonsopgang;
- bezoekers lopen zoveel mogelijk over de bestaande paden;
- bezoekers blijven buiten de vooraf met lint afgezette zones om schade of verstoring aan kwetsbare (beschermde of bedreigde) natuurwaarden te voorkomen, zoals een dassenburcht;
- er worden geen auto's van bezoekers op het terrein toegestaan anders dan op de parkeerplaats en de toerit daarvan;
- het geluidsniveau zal ingetogen zijn. Hiervoor is vooraf afstemming met de organisatie van de natuurbegrafenis;
- ceremonies kunnen jaarrond plaatsvinden.

3 Natuurbeheer

3.1 Algemeen

Op de Natuurbegraafplaats Heidepol zijn de onderstaande typen beheer (en onderhoud) aan de orde (Van Limpt, 2015):

- beheer van bos.
- beheer van bosranden
- beheer van open gebieden.
- beheer van cultuurhistorische elementen.
- beheer van de ceremonieruimte.
- beheer van de parkeervoorzieningen.

Het beheerplan is leidend voor waar welk natuurtype wordt ontwikkeld. Het natuurbeheer wordt minimaal voor 100 jaar gegarandeerd.

Toolbox meeting

Periodiek wordt een toolbox-meeting gehouden met de uitvoerenden.

Een dergelijke toolboxmeeting:

- vindt minimaal twee keer per jaar plaats en gaan over onderwerpen die actueel zijn aangaande natuurbeheer, etc.;
- wordt gehouden wanneer het voorliggende werkprotocol een wezenlijke wijziging heeft ondergaan;
- wordt gehouden wanneer sprake is van een nieuwe beheerder op het terrein;
- wordt gehouden wanneer er een calamiteit is opgetreden waarop acute beheersmaatregelen noodzakelijk zijn.

Vorzorgsmaatregelen

- Periodiek vindt monitoring plaats om locaties van (onder andere) koepelnesten, eekhoornnesten, dassenburchten en roofvogelhorsten in kaart te brengen.
- Er wordt gewerkt buiten het broedseizoen en buiten de kwetsbare perioden van beschermde soorten tenzij:
  - o middels controle of inventarisatie is gebleken dat op de locatie of in de boom waar beheer wordt uitgevoerd geen in gebruik zijnde nesten of andere voortplantingslocaties of overwinterende dieren aanwezig zijn.
  - o een ontheffing Wnb verkregen is.
- Bij werkzaamheden in de winterperiode wordt gecontroleerd op eventuele overwinterende dieren (egels, amfibieën) onder opgehoopt blad (en takkenhopen) op de werklocatie. Wanneer de reikwijdte van de voorziene werkzaamheden niet aangepast kan worden en daarmee het welzijn van het dier niet gegarandeerd kan worden, zal het dier worden verplaatst naar een gelijkwaardige overwinteringsplaats op de natuurbegraafplaats.
- Bij werkzaamheden wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande wegen, paden en sporen.

- Bij groeiplaatsen, vaste nestplaatsen⁴ of andere vaste verblijfplaatsen van beschermde soorten in de nabijheid van de werkzaamheden, wordt een beschermingszone in acht genomen, zoals beschreven in paragraaf 2.1.3, tenzij het uit te voeren werkzaamheden van bedoeld zijn voor het duurzaam kunnen voortbestaan van de betreffende groeiplaats of soort op de natuurbegraafplaats.
- Werkzaamheden worden zoveel mogelijk in een aaneengesloten periode uitgevoerd, zodat de doorlooptijd zo kort mogelijk is. Het uitslepen (indien noodzakelijk) van geveld (delen van) bomen vindt aansluitend plaats op de velling.
- Werkzaamheden worden gefaseerd uitgevoerd wanneer dit vanwege het voortbestaan of minimaliseren van (indirecte) negatieve effecten op een beschermde of bedreigde soort nodig is.

3.2 Bosbeheer

Het uitvoeren van beheer in bospercelen betreft het verwijderen van bomen en struiken en het (periodiek) afzetten van houtige beplantingen, zoals braamstruwelen.

Uitgangspunten en beperkingen

- Elke dag wordt voorafgaand aan boswerkzaamheden waarbij gemotoriseerd materiaal wordt ingezet, door de beheerder of hoofduitvoerder afgestemd of een ceremonie is voorzien op de natuurbegraafplaats. Gedurende de ceremonie wordt bij beheersmaatregelen geen luidruchtig materieel gebruikt.
- (Dode) bomen met holten, spleten en loshangende bast worden ontzien van kap, vanwege de (potentiële) functie voor broedvogels, vleermuizen en andere boombewonende zoogdieren (zoals eekhoorn).
- (Dode) bomen met holten, spleten en loshangende bast worden alleen gekapt indien dit voor de veiligheid van de bezoekers van de natuurbegraafplaats nodig is. Het beheerplan geeft aan dat er minimaal 10 dode of stervende bomen met een diameter van > 30 cm (van verschillende soorten) per ha aanwezig moeten zijn.
- Indien bomen met holten, spleten en loshangende bast worden gekapt, wordt voorafgaand gecontroleerd door een ter zake kundig persoon of er beschermde soorten gebruik maken van de betreffende boom of bomen. Zo ja, dan wordt kap tijdelijk uitgesteld. Een ter zake kundig ecoloog zal bepalen wanneer kap wel doorgang kan vinden of dat ontheffing van de Wnb nodig is.
- Indien bomen met holten, spleten en loshangende bast worden gekapt, wordt bepaald of er aanvullend (tijdelijke) kunstmatige vervanging van boomholten voor vleermuizen nodig is.
- Werkzaamheden vinden niet plaats op en / of nabij eventuele dassenburchten plaatsvinden, tenzij dit om veiligheidsredenen nodig is. Er wordt in dat geval

---

⁴ Op grond van door het ministerie van LNV verstrekte handreikingen worden nesten van de volgende soorten als jaarrond beschermde nestplaatsen beschouwd: boomvalk, buizerd, gierzwaluw, grote gele kwikstaart, havik, huismus, kerkuil, oehoe, ooievaar, ransuil, roek, slechtvalk, sperwer, steenuil, wespendif, zwarte wouw.

gebruik gemaakt van aangepast (lichtgewicht) materieel om schade aan de burcht te voorkomen of te minimaliseren. Bij de werkzaamheden in de directe omgeving van een burcht wordt gehandeld conform het meest recente Kennisdocument Das (nu Bij12, 2017).

- De valrichting van te kappen bomen is altijd van groei- en (vaste) nest- en rustplaatsen afgekeerd.
- Te kappen bomen blijven (zo veel mogelijk) liggen als in het kader van biodiversiteit. Dood hout is voor veel planten en dieren aantrekkelijk.
- Er wordt geen hout versnipperd en op de bosbodem achtergelaten. Houtsnippers kunnen wel gebruikt worden als halfverharding van (bos)paden.
- Koepelnesten van mieren worden ontzien. Er geldt een beschermingszone van *twee meter*.
- Alle paden met een halfverharding worden onderhouden als wandelroute.

Kalender

Voor de bovenstaande werkzaamheden in het kader van het voorziene kleinschalige bosbeheer en beheer langs paden geldt de onderstaande indicatieve perioden waarbinnen het werk kan worden uitgevoerd. Weersomstandigheden kunnen variëren en daarmee de actieve of inactieve perioden van beschermde soorten beïnvloeden. Bij twijfel wordt een ter zake kundig ecooloog ingeschakeld.

Kap van bomen, afzetten en verwijderen houtige beplantingen	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
planten	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
vleermuizen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
overige srtn zoogdieren	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
amfibieën	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
reptielen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
broedvogels, zonder vaste nestplaatsen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
broedvogels, met vaste nestplaatsen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

- werkzaamheden toegestaan, algemene voorzorgsmaatregelen in acht nemen
- werkzaamheden toegestaan onder voorwaarden
- werkzaamheden niet toegestaan of alleen onder strenge voorwaarden met ontheffing Flora- en faunawet of bij calamiteit

3.3 Beheer van gras-, kruidenvegetaties

Het uitvoeren van beheer van gras- en kruidvegetaties op de natuurbegraafplaats betreft het periodiek maaien en afvoeren van het maaisel.

Uitgangspunten en beperkingen

- Elke dag wordt voorafgaand aan werkzaamheden waarbij gemotoriseerd materiaal wordt ingezet, door de beheerder of hoofdvoerder afgestemd of een natuurbegrafenis ceremonie is voorzien op de natuurbegraafplaats. Gedurende de ceremonie wordt bij beheersmaatregelen geen luidruchtig materieel gebruikt.
- Het maaibeheer zal gefaseerd worden uitgevoerd. Niet meer dan de helft van de gras- en kruidvegetaties wordt per keer gemaaid. Er zit minimaal twee weken tussen maaimomenten. Voor schraal graslandvegetaties dient circa 10% jaarlijks niet te worden gemaaid. Voor uitvoering van het maaibeheer wordt verder

verwezen naar de gedragscode Natuurbeheer 2016-2021 (VBNE). Doel is dat voor kleine zoogdieren, amfibieën en reptielen altijd voldoende dekking aanwezig is, voor insecten altijd bloeiend planten beschikbaar zijn en plantensoorten zoveel mogelijk tot zaadzetting kunnen komen.

- Voorafgaand aan de maaiactiviteit wordt gecontroleerd op aanwezige nesten (bodembroeders) en beschermde plantensoorten. Bosranden en randen langs struwelen worden gecontroleerd op aanwezige (zonnende) amfibieën en reptielen. Bij aantreffen van beschermde diersoorten of broedende vogels in de te maaien vegetatie wordt bepaald of er gemaaid wordt, waar gemaaid wordt (beschermingszones nodig) of dat het werk tijdelijk wordt uitgesteld. Bij twijfel wordt een ter zake kundig ecooloog geraadpleegd.
- Het maaien van vegetaties met beschermde of bedreigde plantensoorten vindt plaats na de zaadzetting en rijping van de zaden. Het moment dat gemaaid kan worden is afhankelijk van de betreffende plantensoort.
- Koepelnesten van mieren worden ontzien. Er geldt een beschermingszone van twee meter.

Kalender

Voor de bovenstaande werkzaamheden in het kader van maaiwerkzaamheden geldt de onderstaande indicatieve perioden waarbinnen het werk kan worden uitgevoerd. Weersomstandigheden kunnen variëren en daarmee de activiteit van beschermde diersoorten en het groeiseizoen van planten beïnvloeden. Bij twijfel wordt een ter zake kundig ecooloog ingeschakeld.

Maaien van gras- en kruidvegetaties	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
planten	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
overige srtn zoogdieren	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
amfibieën	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
reptielen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
broedvogels, zonder vaste nestplaatsen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

- werkzaamheden toegestaan, algemene voorzorgsmaatregelen in acht nemen
- werkzaamheden toegestaan onder voorwaarden
- werkzaamheden niet toegestaan of alleen onder strenge voorwaarden met ontheffing Flora- en faunawet of bij calamiteit

3.4 Beheer gebouw(en)

Het uitvoeren van beheer van gebouwen op de natuurbegraafplaats betreft het regulier onderhoud van het ceremoniegebouw en de werkruimten, zoals schilderwerk, dakgoten reinigen en schoonmaken.

Uitgangspunten en beperkingen

- Voorafgaand aan regulier onderhoud wordt gecontroleerd op aanwezigheid van broedvogels. Indien in gebruik zijnde nesten aanwezig zijn, worden versturende werkzaamheden uitgesteld.

Kalender

Voor de bovenstaande werkzaamheden in het kader van onderhoud van gebouwen gelden de onderstaande indicatieve perioden waarbinnen het werk kan worden uitgevoerd. Uitgangspunten hierbij is controle op aanwezigheid van beschermde soorten en uitvoering van versturende werkzaamheden bij afwezigheid van beschermde soorten. Weersomstandigheden kunnen variëren en daarmee de activiteit van beschermde diersoorten beïnvloeden. Bij twijfel wordt een ter zake kundig ecooloog ingeschakeld.

Beheer van gebouwen	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
broedvogels	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
vleermuizen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

■	werkzaamheden toegestaan, algemene voorzorgsmaatregelen in acht nemen
■	werkzaamheden toegestaan onder voorwaarden
■	werkzaamheden niet toegestaan of alleen onder strenge voorwaarden met ontheffing Flora- en faunawet of bij calamiteit

3.5 Wegen en paden

Het beheer van wegen en paden wordt gezien inclusief het beheer van de aanliggende bermstrook. Verhardingen en semiverhardingen zijn geen leefgebied van soorten en normaal gesproken ook geen standplaats voor planten. Op weinig betreden onverharde paden kunnen wel soorten voorkomen. De richtlijnen hebben daarom betrekking op bermen en onverharde paden.

Het beheer van wegen en paden is erop gericht deze in goede staat te houden en overgroeien te voorkomen. Ook draagt het beheer bij aan het voorkomen van oplopen van letsel indien gebruik gemaakt wordt van de wegen en paden.

- Voor beheer boomopstanden langs wegen en paden zie regels genoemd in § 3.2.
- Voorafgaand aan uitvoering van beheermaatregelen in bermen en op onverharde paden wordt door de beheerder eerst gecontroleerd op het voorkomen flora en fauna.
- Aanwezige amfibieën en reptielen worden daarbij verplaatst naar een plek buiten de invloed van de beheermaatregel.
- Verblijfplaatsen van zoogdieren en nesten van vogels worden gemarkeerd en bij uitvoering van beheermaatregel ontzien.
- Bijzondere flora die niet aangepast is aan de uit te voeren beheermaatregel wordt verplaatst naar een andere geschikte groeiplaats binnen het terrein.
- Bij sneeuwval worden wegen en paden waar mogelijk mechanisch begaanbaar gehouden.

Kalender

Voor de bovenstaande werkzaamheden in het kader van onderhoud van wegen en paden gelden de onderstaande indicatieve perioden waarbinnen het werk kan worden uitgevoerd. Uitgangspunten hierbij is controle op aanwezigheid van beschermde

soorten en uitvoering van verstorende werkzaamheden bij afwezigheid van beschermde soorten.

Beheer wegen en paden incl. bermen	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
planten	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
overige srtn zoogdieren	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
amfibieën	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
reptielen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
broedvogels, zonder vaste nestplaatsen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

- werkzaamheden toegestaan, algemene voorzorgsmaatregelen in acht nemen
- werkzaamheden toegestaan onder voorwaarden
- werkzaamheden niet toegestaan of alleen onder strenge voorwaarden met ontheffing Flora- en faunawet of bij calamiteit

3.6 Calamiteiten, overig

Calamiteiten

Er zijn verschillende typen calamiteiten te benoemen voor Natuurbegraafplaats Heidepol:

- het overtreden van een verbodsbepaling / het niet nakomen van de zorgplicht;
- stormschade, waardoor bomen of zware takken de veiligheid van personen op de natuurbegraafplaats in het geding dreigen te brengen.

Een calamiteit in het kader van het overtreden van de zorgplicht en/of overtreden van verbodsbepalingen van de Wnb en het in gevaar brengen van de leefomgeving van soorten die beschermd zijn conform de paragrafen 3.1, 3.2 en 3.3 Wnb is een ongewenste gebeurtenis die leidt of had kunnen leiden tot ongewenste schade aan beschermde planten en dieren. Dit kan ook gelden voor bedreigde plantensoorten die een Rode lijststatus 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd' hebben.

Als gevolg van bijvoorbeeld stormschade kunnen bomen dusdanig scheef komen te staan dat daadwerkelijk omvallen slechts een kwestie van tijd is. Ook kunnen grote zware takken (half) zijn afgebroken of los in de boomkroon hangen. Bij dergelijk dreigend gevaar voor de bezoekers van de natuurbegraafplaats worden de bomen of takken verwijderd die het directe gevaar opleveren. Voorafgaand aan het verwijderen wordt de boom in kwestie zo goed als mogelijk geïnspecteerd op eventueel aanwezige beschermde diersoorten, zoals vleermuizen.

Ondanks voorzorgsmaatregelen is het optreden van calamiteiten niet geheel uit te sluiten. Het is verplicht calamiteiten te melden bij de beheerder zodat ze geanalyseerd en geëvalueerd kunnen worden. Dit om de juiste maatregelen te nemen om soortgelijke gebeurtenissen in de toekomst te voorkomen. Het formulier opgenomen in Bijlage 3 wordt ingevuld als onderdeel van de procedure.

Overige zaken

Indien een exemplaar van groot wild (zoals ree) dood wordt aangetroffen op de natuurbegraafplaats, wordt een geschikte plek aangewezen waar het dier naar verplaatst wordt. Dit zal buiten de begrenzing van de natuurbegraafplaats zijn.

4 Literatuur

- Bij12, 2017. Kennisdocument Levendbarende hagedis, versie 1.0.
- Bij12, 2017. Kennisdocument Gewone dwergvleermuis, versie 1.0.
- Bij12, 2017. Kennisdocument Ruige dwergvleermuis, versie 1.0.
- Bij12, 2017. Kennisdocument Buizerd, versie 1.0.
- Brana, 2015. Gedragscode voor leden van de Branche Vereniging voor Natuurbegraafplaatsen Nederland.
- Het Bosschap, 2016. Gedragscode beheer 2016 – 2021.
- Het Bosschap, 2010. Gedragscode bosbeheer 2010 – 2015.
- Kerkhoven, A., B. Prince, R. Sanders. Natuurontwikkeling op natuurbegraafplaats Heidepol 2015.
- RVO, 2016. Brief met kenmerk RVO/2016/377. Besluit tijdelijke verlenging gedragscode.
- Thomassen, E.A.H., M. van Os, D. Jaspers, 2012. Protocol Natuurbegraven Natuurbegraafplaats Heidepol. Coöperatieve Bosgroep Zuid-Nederland Heeze.
- Van Limpt, P., 2015. Natuurbegraafplaats Heidepol. Beheerplan 2015. Praedium Coöperatie UA, Vught.
- VBNE, 2015. Gedragscode Natuurbeheer 2016-2021. Concept. Inclusief concept goedkeuringsbesluit dd. 18-02-2016 RVO.
- Vogelbescherming Nederland & Het Bosschap, 2015. Gedragscode zorgvuldig bosbeheer.

Bijlage 1 Kader Wet natuurbescherming

1.1 Inleiding

Vanaf 1 januari 2017 is de Wet natuurbescherming (kortweg: Wnb) in werking. Deze wet vervangt de Flora- en faunawet, de Natuurbeschermingswet 1998 en de Boswet. Met de inwerkingtreding van de Wnb zijn de provincies het bevoegde gezag voor de ontheffing- en vergunningverlening voor plannen en projecten en voor het vaststellen van vrijstellingsregelingen. Bij provincie overschrijdende projecten is dit de minister van EZ.

Deze bijlage vat het wettelijk kader samen voor toetsing van ruimtelijke ingrepen en andere handelingen. In paragraaf 1.2 komen algemene bepalingen van de wet aan de orde. Gebiedsbescherming is in de wet beschreven in 'Hoofdstuk 2 Natura 2000-gebieden' en is hier samengevat in paragraaf 1.3. De bescherming van soorten is in de wet beschreven in 'Hoofdstuk 3 Soorten' en in deze bijlage samengevat in paragraaf 1.4. De bescherming van bomen en bos is in de wet beschreven in 'Hoofdstuk 4 Houtopstanden, hout en houtproducten'. Dit laatste hoofdstuk en andere onderdelen van de Wnb zoals jacht, schadebestrijding, overlastbestrijding, faunabeheer en omgang met exoten maken geen deel uit van deze bijlage.

1.2 Algemene bepalingen

Art 1.10 De Wet natuurbescherming is gericht op:

- het beschermen en ontwikkelen van de natuur, mede vanwege de intrinsieke waarde, en het behouden en herstellen van de biologische diversiteit;
- het doelmatig beheren, gebruiken en ontwikkelen van de natuur ter vervulling van maatschappelijke functies, en
- het verzekeren van een samenhangend beleid gericht op het behoud en beheer van waardevolle landschappen, vanwege hun bijdrage aan de biologische diversiteit en hun cultuurhistorische betekenis, mede ter vervulling van maatschappelijke functies.

Art 1.11 Een ieder neemt voldoende zorg in acht voor Natura 2000-gebieden, bijzondere nationale natuurgebieden en voor in het wild levende dieren en planten en hun directe leefomgeving. Deze zorgplicht houdt in elk geval in dat handelingen waarvan redelijkerwijs verwacht mag worden dat ze nadelige gevolgen kunnen hebben voor een Natura 2000-gebied, een bijzonder nationaal natuurgebied of voor in het wild levende dieren en planten achterwege blijven, dan wel dat noodzakelijke maatregelen worden getroffen om negatieve gevolgen te voorkomen, of voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen ze beperkt of ongedaan worden gemaakt.

Art 1.12 Gedeputeerde staten van de provincies dragen zorg voor:

- het nemen van de nodige maatregelen voor de bescherming, de instandhouding of het herstel van biotopen en leefgebieden in voldoende gevarieerdheid voor alle

van nature in het wild levende vogelsoorten en planten en dieren en hun habitats van bijlagen II, IV en V bij de Habitatrichtlijn en habitattypen van bijlage I van de Habitatrichtlijn;

- het behoud of het herstel van een gunstige staat van instandhouding van de met uitroeiing bedreigde of speciaal gevaar lopende van nature in het wild voorkomende dier- en plantensoorten;
- de totstandkoming en instandhouding van een samenhangend landelijk ecologisch netwerk, genaamd Natuurnetwerk Nederland.

Gedeputeerde staten kunnen gebieden buiten het Natuurnetwerk Nederland aanwijzen die van provinciaal belang zijn vanwege hun natuurwaarden of landschappelijke waarden, met inachtneming van hun cultuurhistorische kenmerken. Deze gebieden worden aangeduid als 'bijzondere provinciale natuurgebieden' en 'bijzondere provinciale landschappen'.

1.3 Natura 2000-gebieden

De Wnb heeft tot doel het beschermen en in stand houden van Natura 2000-gebieden. De Natuurbegraafplaats Heidepol ligt binnen Natura 2000-gebied Veluwe. Binnen de natuurbegraafplaats komen momenteel geen habitattypen voor waar instandhoudingsdoelstellingen voor zijn geformuleerd (http://kaarten.gelderland.nl/viewer/app/thema_natura2000 geraadpleegd 6 april 2018).

Relevante wettelijke bepalingen

De beoordeling van projecten en andere handelingen wordt geregeld in artikel 2.7 tot en met artikel 2.9. Aanwijzingsbesluiten geven de instandhoudingsdoelstellingen ten aanzien van de leefgebieden voor vogels van de Vogelrichtlijn, de natuurlijke habitats en de habitats van soorten van de Habitatrichtlijn. De instandhoudingsmaatregelen zijn voor elk gebied beschreven in het beheerplan. Tevens beschrijft het beheerplan welke handelingen en ontwikkelingen in het gebied en daarbuiten het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen niet in gevaar brengen. Voor het uitvoeren van plannen of projecten kan GS de verplichting opleggen tot preventieve of herstelmaatregelen. Dit is niet van toepassing indien voor het plan of project een (omgevings)vergunning is verleend.

Beoordeling van plannen en projecten

Art. 2.7 Voor een plan dat niet direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van een Natura 2000-gebied, en dat afzonderlijk of in combinatie (in cumulatie) met andere plannen of projecten significante gevolgen kan hebben voor een Natura 2000-gebied, is een **passende beoordeling** noodzakelijk.

Er is een **vergunning** nodig van GS voor projecten of andere handelingen die de kwaliteit van de natuurlijke habitats of de habitats van soorten in dat gebied kunnen verslechteren of een significant verstorend effect kunnen hebben op de soorten

waarvoor dat gebied is aangewezen. De bevoegdheid ten aanzien van de vergunningverlening ligt bij GS van de provincie waarin het project wordt uitgevoerd. Er geldt een **uitzondering op de vergunningprocedure** op grond van de Wet natuurbescherming: als via een andere wettelijke bepaling een passende beoordeling verplicht is (bijvoorbeeld op grond van de Tracéwet of de Spoedwet wegverbreding) voor de besluitvorming.

Art. 2.9 Géén vergunning is nodig:

- Als het project of de handeling is opgenomen in een Natura 2000-beheerplan of in een vastgesteld programma voor Natura 2000-gebieden (zoals de PAS). Voorwaarde is dat 1) ten aanzien van het plan of het programma een passende beoordeling van projecten is uitgevoerd waaruit de zekerheid is verkregen dat het project de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied niet zal aantasten, en 2) dat het bestuursorgaan dat het plan of programma heeft vastgesteld, tevens bevoegd gezag is voor vergunningverlening of dat dit bestuursorgaan heeft ingestemd heeft met het plan of programma.
- Als het project of de handeling al bestond of bekend was op de referentiedatum 31 maart 2010 of later als het gebied later is aangewezen (ook wel bekend als bestaand gebruik).
- Als het project of de handeling behoort tot door PS bij verordening aangewezen categorieën van gevallen.

Toelichting op begrippen

Habitattoets

De habitattoets is de verzamelnaam van toetsingen van effecten van plannen en projecten op de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied. In beginsel worden de effecten van plannen en projecten op Natura 2000-gebieden 'passend beoordeeld'. Als er kans is op significant negatieve effecten en mitigerende maatregelen bij de beoordeling zijn betrokken wordt gesproken over een '**passende beoordeling**'. Om procedurele redenen kan er voor worden gekozen om een **oriëntatiefase** – soms ook wel '**voortoets**' genoemd – te doorlopen. De inhoudelijke studie is in de oriëntatiefase in grote lijnen identiek aan een passende beoordeling, echter mitigerende maatregelen zijn bij de oriëntatiefase niet bij de beoordeling betrokken. Als de conclusie is dat significante negatieve effecten niet op voorhand kunnen worden uitgesloten en maatregelen nodig zijn om significant negatieve effecten met zekerheid te voorkomen, zal alsnog een passende beoordeling nodig zijn.

Mitigerende maatregelen

Mitigerende maatregelen zijn maatregelen ter voorkoming of beperking van het (mogelijke) effect van het project of andere handeling en deze maatregelen zijn onlosmakelijk verbonden zijn met een project / andere handelingen

Cumulatieve effecten

Voor de habitattoets geldt uitdrukkelijk dat voor elke activiteit onderzocht moet worden of er mogelijke significante effecten zijn als gevolg van de activiteit afzonderlijk *en* in combinatie met andere plannen en projecten. In het laatste geval moeten de gezamenlijke ofwel cumulatieve effecten beoordeeld worden in het licht van de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied. Het gaat daarbij om alle plannen en projecten die op bestuurlijk niveau zijn goedgekeurd en die nog niet (volledig) zijn gerealiseerd.

Significantie

Van significante effecten kan sprake zijn als ten gevolge van het plan of project realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen wordt bemoeilijkt of onmogelijk wordt gemaakt. In de Leidraad bepaling Significantie is het begrip 'significante gevolgen' toegelicht.⁵

Externe werking

Ook activiteiten buiten het Natura 2000-gebied kunnen vergunningplichtig zijn als die activiteiten negatieve effecten op het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen voor het gebied (kunnen) veroorzaken. Dit wordt de 'externe werking' van de bescherming genoemd.

Programma Aanpak Stikstof

Op 1 juli 2015 is de Programma Aanpak Stikstof (PAS) in werking getreden. Dit programma geeft met een gericht pakket van herstelmaatregelen enerzijds waarborgen voor behoud en herstel van stikstofgevoelige habitats en leefgebieden van soorten en biedt anderzijds ruimte voor nieuwe economische activiteiten. Voor projecten die vermeld zijn op een lijst met prioritaire projecten is op voorhand ruimte gereserveerd. Voor nieuwe projecten (niet-prioritair) geldt bij een toename van stikstofdepositie op een stikstof gevoelig habitat met thans al een overschrijding het volgende:

- Activiteiten met een stikstofdepositie vanaf 1 mol/ha/jaar zijn vergunningplichtig.
- Activiteiten met een stikstofdepositie onder 0,05 mol/ha/jaar zijn niet vergunningplichtig.
- Voor activiteiten met een stikstofdepositie tussen 0,05 mol/ha/jaar – 1 mol/ha/jaar moet voor het Natura 2000-gebied worden nagegaan wat de actuele geldende grenswaarde is. Bij 95% uitgegeven depositieruimte wordt de grenswaarde verlaagd naar 0,05 mol/ha/jaar; dan is dus een vergunning nodig bij een stikstofdepositie hoger dan 0,05 mol/ha/jaar (anders bij 1 mol/ha/jaar)

De omvang van de stikstofdepositie als gevolg van een project moet worden vastgesteld aan de hand van het rekenmodel AERIUS Calculator.

---

⁵ Leidraad bepaling significantie. Nadere uitleg van het begrip 'significante gevolgen' uit de Natuurbeschermingswet. Publicatie Steunpunt Natura 2000, versie 27 mei 2010.

1.4 Soorten

Verbodsbepalingen

De Wnb onderscheid bij de bescherming van soorten drie beschermingsregimes:

Art. 3.1 Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn

1. Het is verboden opzettelijk in het wild levende vogels (VR artikel 1) te doden of te vangen.
2. Het is verboden opzettelijk nesten, rustplaatsen en eieren van vogels als bedoeld onder 1 te vernielen of te beschadigen, of nesten van vogels weg te nemen.
3. Het is verboden eieren van vogels als bedoeld onder 1 te rapen en deze onder zich te hebben.
4. Het is verboden vogels als bedoeld onder 1 opzettelijk te storen.
5. Het verbod, opzettelijk storen, is niet van toepassing indien de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort.

Het ministerie heeft een lijst gemaakt van soorten vogels die hun nest doorgaans het hele jaar door of telkens opnieuw gebruiken. Deze nesten zijn jaarrond beschermd⁶. Voor andere soorten geldt dat de nesten alleen beschermd zijn wanneer zij (in het broedseizoen) in gebruik zijn.

Art. 3.5 Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn

1. Het is verboden in het wild levende **dieren** (HR bijlage IV, VvBern Bijlage II, VvBonn Bijlage I) opzettelijk te doden of te vangen.
2. Het is verboden dieren als bedoeld onder 1 opzettelijk te verstoren.
3. Het is verboden eieren van dieren als bedoeld onder 1 in de natuur opzettelijk te vernielen of te rapen.
4. Het is verboden voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld onder 1 te beschadigen of te vernielen.
5. Het is verboden **planten** (HR bijlage IV, VvBern Bijlage I) in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken, te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen.

Art. 3.10 Beschermingsregime andere soorten

1. Het is verboden in het wild levende **zoogdieren, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen en kevers** van de soorten, genoemd in de bijlage bij de Wet, onderdeel A, natuurbescherming opzettelijk te doden of te vangen.
2. Het is verboden de vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld onder 1 opzettelijk te beschadigen of te vernielen.
3. Het is verboden **vaatplanten** genoemd in de bijlage, onderdeel B, bij de Wet natuurbescherming, in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken, te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen.

In de Bijlagen van de Verdragen van Bern en Bonn worden ook vogels genoemd. Sommige vogelsoorten vallen daarmee zowel onder het 'Beschermingsregime soorten

---

⁶ Zie de Aangepaste lijst jaarrond beschermde vogelnesten ontheffing Flora- en faunawet ruimtelijke ingrepen, ministerie van LNV, augustus 2009.

Vogelrichtlijn' als onder het 'Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn'. Het 'Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn' is ten aanzien van 'verstoren' strikter dan het 'Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn'. Aan de andere kant zijn de ontheffingsgronden voor het 'Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn' weer beperkter dan voor 'Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn'. We gaan in het toetsingskader zekerheidshalve uit van het juridisch strengste beschermingsregime.

Ontheffingen en vrijstellingen

Gedeputeerde staten kunnen een ontheffing verlenen van verboden die gelden voor Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn (Art 3.3), Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn (Art 3.8) en Beschermingsregime andere soorten (Art 3.10 lid 2). Provinciale staten en de Minister kunnen bij verordening vrijstelling verlenen van deze verboden (Art 3.3, Art 3.8)

Een ontheffing of een vrijstelling wordt uitsluitend verleend als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

- er bestaat geen andere bevredigende oplossing,
- er is voldaan aan een in Art 3.3 dan wel Art 3.8 genoemd belang,
- er is geen sprake van een verslechtering van de (gunstige) staat van instandhouding van de desbetreffende soort.

Aan een ontheffing kunnen voorwaarden worden gesteld om schade te beperken of te compenseren zodat er geen afbreuk wordt gedaan aan de Svl.

Art 3.3, Art 3.8 De verboden voor zijn niet van toepassing op handelingen ten behoeve van instandhoudingsmaatregelen en handelingen in het kader van een Natura 2000-beheerplan of een vastgesteld programma (zoals bijvoorbeeld de PAS).

Art. 3.10 Voor soorten vallend onder '*Beschermingsregime andere soorten*' kan de provincie een vrijstelling verlenen voor handelingen in het kader van de **ruimtelijke inrichting of ontwikkeling** van gebieden en **bestendig beheer of onderhoud**.

Art. 3.31 De hierboven genoemde verboden onder de drie beschermingsregimes zijn niet van toepassing op handelingen die zijn beschreven in en aantoonbaar worden uitgevoerd overeenkomstig een door Onze Minister goedgekeurde **gedragscode** en die plaatsvinden in het kader van bestendig beheer of onderhoud en ruimtelijke ontwikkeling en inrichting.

